

Streszczenie:

Tekst jest próbą odpowiedzi na pytanie, dlaczego Wilno zachowało daleko posuniętą rezerwę wobec propozycji reaktywacji unii przedstawionej przez Józefa Piłsudskiego w *Odezwie do mieszkańców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego* (22 kwietnia 1919 r.) w oswobodzonym od bolszewików mieście. W czasie wojny polsko-sowieckiej J. Piłsudski podejmował liczne działania w celu doprowadzenia do odrodzenia unii lubelskiej w nowo-

czesnym, XX-wiecznym kształcie. Na niepowodzenie tej polityki federacyjnej miały głównie wpływ konsekwencje niemieckiej polityki specjalnej prowadzonej w latach 1915–1918 na terenie niemieckiej okupacji części ziem byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, tzw. Ober-Ost. Polityka Niemców mająca na celu osiągnięcie własnej dominacji politycznej i gospodarczej na okupowanym terytorium wykorzystywała ambicje polityczne innych niż polska narodowość, starała się o antagonizowanie przedstawicieli różnych grup narodowych z najsilniejszą i najniebezpieczniejszą dla niemieckich interesów na terytorium byłej Rzeczypospolitej Obojga Narodów grupą polską. W tej sytuacji liderzy litewscy i białoruscy pozostający pod okupacją niemiecką nie widzieli korzyści płynących z ewentualnego sojuszu z Polakami, a posunięcia mające wymowę antypolską przynosiły im konkretne dotacje ze strony niemieckich okupacyjnych władz wojskowych. Próby porozumienia się polityków polskich, litewskich i białoruskich kończyły się zatem niepowodzeniem, zwiększały się natomiast sprzeczności interesów spadkobierców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego (16 lutego 1918 r. Litwini ogłosili po raz drugi niepodległość, 25 marca 1918 r. liderzy BRL wydali III *Hramotę*, 11 listopada 1918 r. proklamowano powstanie pierwszego litewskiego rządu, 11 grudnia 1918 r. członkowie żydowskiej starszyny weszli do litewskiej *Taryby*). Wejście bolszewików do Wilna dodatkowo zantagonizowało Polaków i Żydów. Niezależnie od narodowości mieszkańcy Wilna odnieśli się więc nieufnie do idei federacji. Nie była zatem możliwa realizacja projektu systemu (ew. unii) państw buforowych, oddzielających Polskę od Rosji. W wyniku politycznej klęski polityki federacyjnej po podpisaniu traktatu ryskiego na terenie b. Rzeczypospolitej Obojga Narodów nie było już silnego związku narodów mogącego skutecznie stawić opór różnego rodzaju ekspansji – czy to ze wschodu, czy z zachodu.

Słowa kluczowe: wielka wojna, lata 1915–1921, *Ober-Ost*, Wilno, Litwa, Niemcy, Polacy, Litwini, Białorusini, Żydzi, polityka specjalna, unia, federacja, Józef Piłsudski.